

Lauf László: Főkönyvi alapismeretek 4.

Az előző részben a vásárolt eszközöknek (példánkban egy gépjármű szerepel) a tárgyi eszközök közt történő nyilvántartásának valamint az értékcsökkenésnek az alapvető összefüggéseiről volt szó.

Most a készletként történő nyilvántartás összefüggéseit és hatásait fogjuk megvizsgálni.

A készletek csoportosítása a számvitelről szóló törvényben foglaltak szerint a következő:

1. Anyagok
2. Befejezetlen termelés és félkész termékek
3. Növendék-, hízó- és egyéb állatok
4. Késztermékek
5. Áruk
6. Készletekre adott előlegek

Ismét jelentős egyszerűsítéssel élve, és jelenleg csupán a vállalkozás üzleti tevékenységére koncentrálva a készletek csoportosításából az üzleti folyamat is látható nagy vonalakban. Ugyanis elsősorban megvesszük az anyagokat azokhoz a termékekhez, amelyeket elő akarunk állítani, és értékesíteni akarunk. Majd az anyagból elkezdjük a terméket előállítani, így abból félkész termék, illetve befejezetlen termelés válik, ami azt jelenti, hogy az anyag már átment néhány termelési folyamaton, például méretre lett vágva, de még további feldolgozási fázisok szükségesek ahhoz, hogy eladható termék, vagyis késztermék váljon belőle. Amennyiben minden feldolgozási lépésen „átment” az anyag, és értékesítésre kerülhet, akkor kerül át a késztermékek közé.

Bizonyára feltűnt az Olvasó számára, hogy egy sor, nevezetesen a „növendék-, hízó- és egyéb állatok” kimaradt az előbbi folyamatból. Ez a tétel az előbb vázolt logikai sorból kilógni látszik, és valóban nem is tartozik oda. Az állatokkal kapcsolatos számviteli teendőket azonban jelenleg nem vizsgáljuk, mert ez már jóval túlmutat a számviteli alapismereteken.

Az előbb ismertetett csoportokban az ún. saját termelésű készletek kimutatása történik meg (illetve az anyagok között lehetnek egyéb tételek is, de ezekkel jelenleg nem foglalkozunk).

Az áruk között azokat a vásárolt készleteket tartjuk nyilván, amelyek esetében a vállalkozás nem végez semmilyen feldolgozási tevékenységet, csak megvásárolja, és az értékesítés időpontjáig tárolja azokat. Ide kerül a megvásárolt gépkocsi is, amennyiben a vásárlás célja nem a korábban tárgyalt saját használat, hanem a jármű továbbértékesítése.

A készletekre adott előlegek között azokat a kifizetéseket tüntetjük fel, amelyeket valamely szállító részére teljesítettünk annak érdekében, hogy részünkre árut, vagy anyagot, illetve egyéb készletet szállítson le.

Térjünk most vissza az „árúk” nevű sorra, és nézzük meg mit látunk a gépkocsi vásárlás lekönyvelését követően.

dátum	megnevezés	tartozik összeg	árúk		tartozik egyenleg	követel egyenleg
			követel összeg			
2010.01.01	gépjármű vásárlás	3.000.000			3.000.000	

Ez a könyvelési tétel mutatja, hogy van a vállalkozásnak egy gépjárműje (hasonlóan ahhoz az esethez amikor tárgyi eszközként vettük nyilvántartásba az autót), és mivel ez áruként van nyilvántartva, az is látszik, hogy a beszerzés értékesítési célokat szolgál (nem pedig saját használatra kerül a kocs). Egy jó ideig semmi különbséget nem látunk az áruként és a tárgyi eszközként történő nyilvántartás között a beszerzési cél megkülönböztetésén kívül. Az első jelentős különbség akkor jelentkezik, amikor a tárgyi eszközöknél lekönnyveljük az értékcsökkenést. Tétélezzük fel, hogy ez 2010. december 31-én történik meg (természetesen igen kevés vállalkozás lehet, amely az év utolsó napján könyveléssel bíbelődik, de a könyvviteli éves zárás könyvelési tételei erre a napra kerülnek könyvelésre). Hasonlítsuk össze a két lehetőséget:

1. Tárgyi eszköz

gépjárművek					
dátum	megnevezés	tartozik összeg	követel összeg	tartozik egyenleg	követel egyenleg
2010.01.01	gépjármű vásárlás	3.000.000		3.000.000	

gépjárművek értékcsökkenése					
dátum	megnevezés	tartozik összeg	követel összeg	tartozik egyenleg	követel egyenleg
2010.12.31	gépjármű értékcsökkenés		600.000		600.000

2010.12.31 gépjárművek értéke 2.400.000

2. Áru

árúk					
dátum	megnevezés	tartozik összeg	követel összeg	tartozik egyenleg	követel egyenleg
2010.01.01	gépjármű vásárlás	3.000.000		3.000.000	

2010.12.31 gépjárművek értéke 3.000.000

Látható, hogy a gépjárművek értéke (könyv szerinti érték) nem változik az áruként történő nyilvántartás esetén, de az értékcsökkenés összegével csökken a tárgyi eszközként történő nyilvántartás esetében. Holott példánkban ugyanarról a gépjárműről van szó. Ennek oka az, hogy az értékcsökkenés az előző fejezetben megbeszéltek értelmében nem a gépjármű (illetve egyéb eszköz) értékének a piaci értékre történő beállítását szolgálja, nem arról van tehát szó, hogy a könyvelt beszerzési érték és az értékcsökkenés különbsége az eszköz piaci értéke, hanem csupán az eszköz beszerzési költségének a használat éveire történő felosztás célját szolgálja az értékcsökkenés. Könnyű belátni ezt azzal, hogy a tárgyi eszközként történő könyvelés tárgyalásakor az értékcsökkenés időtartamát öt évben határoztuk meg, vagyis azt tétéleztük fel, hogy a beszerzési árat öt év alatt öt egyenlő részletben állítjuk be az adott évi költségek közé, ami azt jelenti, hogy öt év múlva a gépjármű könyv szerinti értéke nulla lesz (a maradványértéktől jelenleg az egyszerűség kedvéért eltekintünk), pedig valószínűleg a piacon még van némi értéke, és a vállalkozás is használja azt még néhány évig. Ez látható az alábbi ábrán:

gépjárművek					
dátum	megnevezés	tartozik összeg	követel összeg	tartozik egyenleg	követel egyenleg
2010.01.01	gépjármű vásárlás	3.000.000		3.000.000	

gépjárművek értékcsökkenése					
dátum	megnevezés	tartozik összeg	követel összeg	tartozik egyenleg	követel egyenleg
2010.12.31	gépjármű értékcsökkenés		600.000		600.000
2011.12.31	gépjármű értékcsökkenés		600.000		1.200.000
2012.12.31	gépjármű értékcsökkenés		600.000		1.800.000
2013.12.31	gépjármű értékcsökkenés		600.000		2.400.000
2014.12.31	gépjármű értékcsökkenés		600.000		3.000.000

2014.12.31 gépjárművek értéke **0**

És ha 2014. december 31-én rátekintünk az áruként nyilvántartott gépjárművünkre (természetesen akkor, ha még nem került eladásra) azt látjuk, hogy értéke még mindig 3 000 000 Ft. Holott ez már akkor sem igaz, ha egyetlen métert sem tett meg a gépkocsi, és egyetlen rozsdafolt sincs rajta. Az eladásra váró árukészletnek azonban az a szerepe, hogy az értékesítést követően a vállalkozás számára nyereséget biztosítson, ezért a beszerzési értéke a már korábban említett „összemérés elve” értelmében akkor kerül költségként elszámolásra, amikor az értékesítési bevétel realizálódik. Ha például 2011. június 30-án a gépjármű értékesítésre kerül, a gazdasági eseményt a következő könyvviteli tételek mutatják:

árúk					
dátum	megnevezés	tartozik összeg	követel összeg	tartozik egyenleg	követel egyenleg
2010.01.01	gépjármű vásárlás	3.000.000		3.000.000	
2011.06.30	gépjármű értékesítése		3.000.000		3.000.000

eladott áruk beszerzési értéke					
dátum	megnevezés	tartozik összeg	követel összeg	tartozik egyenleg	követel egyenleg
2011.06.30	gépjármű vásárlás	3.000.000		3.000.000	

árbevétel					
dátum	megnevezés	tartozik összeg	követel összeg	tartozik egyenleg	követel egyenleg
2011.06.30	gépjármű értékesítése		4.000.000		4.000.000

vevőkkel szembeni követelések					
dátum	megnevezés	tartozik összeg	követel összeg	tartozik egyenleg	követel egyenleg
2011.06.30	gépjármű értékesítése	4.000.000		4.000.000	

A nyilvántartásból kikerült a gépjármű, és megjelent helyette egy követelés a gépjármű vevőjével szemben az eladási ár (4 000 000 Ft) tekintetében. Megjelent továbbá az eladási ár mint árbevétel, és a beszerzési ár pedig átkerült a költségek közé (ebben az esetben a könyvelési hely megnevezése „eladott áruk beszerzési értéke”). Az ügylet eredményét az árbevétel és költség közti különbség mutatja (4 000 000 – 3 000 000 = 1 000 000).

Az áru persze az értékesítésig sokféle hatásnak lehet kitéve, amely hatások az értékét befolyásolhatják. Korábban már szó volt arról, hogy a vállalkozás tevékenységéről készült beszámolóban a vállalkozás vagyoni helyzetét valósághűen kell tükröznie. Ha például az áruként nyilvántartott gépkocsink piaci értéke leesik mondjuk 1 000 000 forintra, és mi továbbra is 3 000 000 forintos értéken mutatjuk ki az értékét csak azért, mert beszerzéskor ennyibe került, akkor a beszámolóban nem valódi képet fog mutatni a vagyoni helyzetünkről. Ezt a helyzetet a számviteli törvény a következőképp kezeli:

Sztv. 56. § (1) Ha a vásárolt készlet (anyag, áru) bekerülési (beszerzési), illetve könyv szerinti értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a mérlegkészítéskor ismert tényleges piaci értéke, akkor azt a mérlegben a tényleges piaci értéken, ha pedig a saját termelésű készlet (befejezetlen termelés, félkész és késztermék, állat) bekerülési (előállítási), illetve könyv szerinti értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a mérlegkészítéskor ismert és várható eladási ára, akkor azt a mérlegben a még várhatóan felmerülő költségekkel csökkentett, várható támogatásokkal növelt eladási áron számított értéken kell kimutatni, a készlet értékét a különbözetnek értékvesztéskénti elszámolásával kell csökkenteni.

(2) A vásárolt készlet bekerülési (beszerzési), illetve könyv szerinti értékét, illetve a saját termelésű készlet bekerülési (előállítási) értékét – az (1) bekezdésben foglaltakon túlmenően – csökkentetten kell a mérlegben szerepeltetni, ha a készlet a vonatkozó előírásoknak (szabvány, szállítási feltétel, szakmai előírás stb.), illetve eredeti rendeltetésének nem felel meg, ha megrongálódott, ha felhasználása, értékesítése kétségessé vált, ha feleslegessé vált. A készlet értékének csökkentését – a különbözetnek értékvesztéskénti elszámolásával – ez esetben addig a mértékig kell elvégezni, hogy a készlet a használhatóságnak (az értékesíthetőségnek) megfelelő, mérlegkészítéskor, illetve a minősítés elvégzésekor érvényes (ismert) piaci értéken (legalább haszonanyagáron, illetve hulladékértéken) szerepeljen a mérlegben.

Fenti korrekció elvégzését követően a könyveinkben az eszköz a reális piaci árán fog szerepelni, és a beszámolónk valós képet mutat a vállalkozásunkról. Meg kell jegyezni, hogy a piaci értéknek a beszerzési értékhez mért növekedése esetén az árukészlet könyv szerinti értékének felfelé történő korrekcióját a számviteli törvény nem engedi meg. Ez a korlátozás az ún. „óvatosság elvéből” vezethető le:

Sztv. (8) Nem lehet eredményt kimutatni akkor, ha az árbevétel, a bevétel pénzügyi realizálása bizonytalan. A tárgyévi eredmény meghatározása során az értékvesztés elszámolásával, a céltartalék képzésével kell figyelembe venni az előrelátható kockázatot és feltételezhető veszteséget akkor is, ha az az üzleti év mérlegének fordulónapja és a mérlegkészítés időpontja között vált ismertté. Az értékcsökkenéseket, az értékvesztéseket és a céltartalékokat el kell számolni, függetlenül attól, hogy az üzleti év eredménye nyereség vagy veszteség (az óvatosság elve).

Ugyanis amennyiben felfelé korrigálnánk az árukészlet értékét, akkor olyan vagyonnövekedést mutatnánk ki a könyveinkben, amelynek az értékesítésben történő tényleges megjelenése mindaddig bizonytalan, amíg az értékesítés meg nem történik. A piaci érték növekedésének hatása az értékesítést követően mindenképp tükröződni fog az eredményben az eladási ár révén, de ekkor a vagyonnövekedés már biztosnak mondható.

A tárgyi eszközként illetve áruként történő nyilvántartásról eddig elmondottak alapján összefoglalhatjuk, hogy a tárgyi eszköz beszerzési ára értékcsökkenés formájában az értékcsökkenés időszaka (pl. 5 év) alatt folyamatosan kerül költségként elszámolásra, az árukészlet beszerzési értéke azonban csak az értékesítéskor, egy összegben kerül a költségek közé átvezetésre. Ezzel felel meg a könyvelésünk a számviteli törvényben foglalt „összemérés elvének”, ugyanis a költség ilyen módon kerül az eszköz által megtermelt bevétellel azonos időszakban elszámolásra (a kivételes esetektől jelenleg eltekintünk).